ЎЗБЕКИСТОНДА БУХГАЛТЕРИЯ ҲИСОБИНИ РАҚАМЛАШТИРИШ: ЗАМОНАВИЙ ТЕХНОЛОГИЯЛАР ВА УЛАРНИНГ САМАРАДОРЛИГИ (2026 ЙИЛ ЎЗГАРИШЛАРИ БИЛАН)

Валиева Элвира Собиржон кизи
«SOFT VITAMIN BUSINESS» МЧЖ корхонаси бош хисобчиси
Тошкент вилояти Кибрай тумани Ёшлик МФЙ Ёшлик 226 уй.

Аннотация: *Мақола Ўзбекистонда бухгалтерия ҳисобини рақамлаштириш жараёнлари, замонавий рақамли технологияларнинг бухгалтерия амалиётига жорий этилиши ва уларнинг самарадорлигини таҳлил қилади. Тадқиқотнинг асосий мақсади — 2026 йилдаги кутилаётган ўзгаришларни ҳисобга олган ҳолда, рақамлаштиришнинг афзалликлари, муаммолари ва келажакдаги тенденцияларини ёритишдир. Таҳлил усули сифатида мавжуд норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар, илмий мақолалар ва амалий тажрибалар ўрганилди. Олинган натижалар бухгалтерия ҳисобини рақамлаштириш молиявий маълумотлар шаффофлигини ошириш, операцион харажатларни камайтириш ва қарор қабул қилиш жараёнларини тезлаштиришга хизмат қилишини кўрсатди. Хулоса қилиб айтганда, рақамли технологияларни кенг жорий этиш ва кадрлар салоҳиятини ошириш Ўзбекистон иқтисодиётининг рақамли трансформациясида муҳим омил бўлиб хизмат қилади.*

Калит сўзлар: *бухгалтерия ҳисобини рақамлаштириш, замонавий технологиялар, сунъий интеллект, блокчейн, булутли технологиялар, 2026 йил ўзгаришлари, самарадорлик, Ўзбекистон.*

Кириш

Жаҳон иқтисодиётида рақамли трансформация жараёнлари глобал тенденцияга айланиб, иқтисодиётнинг барча соҳаларига, жумладан, бухгалтерия ҳисобига ҳам чуқур таъсир кўрсатмоқда. Ўзбекистон Республикасида ҳам "Рақамли Ўзбекистон – 2030" стратегияси доирасида рақамли иқтисодиётни ривожлантириш ва давлат хизматларини рақамлаштиришга алоҳида эътибор қаратилмоқда. yuz Бу жараён бухгалтерия ҳисоби тизимини модернизация қилиш, уни автоматлаштириш ва замонавий рақамли технологияларни жорий этишни талаб қилади. Рақамлаштириш бухгалтерия ишининг самарадорлигини ошириш, инсон омили таъсиридаги хатоларни камайтириш ва молиявий ҳисоботларнинг шаффофлигини таъминлашда ҳал қилувчи аҳамиятга эга. Ушбу мақоланинг асосий мақсади – Ўзбекистонда бухгалтерия ҳисобини рақамлаштиришнинг ҳозирги ҳолатини таҳлил қилиш, замонавий технологияларнинг жорий этилиш даражаси ва уларнинг самарадорлигини баҳолаш, шунингдек, 2026 йилда кутилаётган ўзгаришлар ва тенденцияларни ёритишдан иборат. Мақолада рақамлаштириш жараёнидаги асосий муаммолар ва уларни ҳал этиш йўлларига ҳам тўхталиб ўтилади.

Асосий қисм

1. Ўзбекистонда рақамли иқтисодиёт ва бухгалтерия ҳисобини рақамлаштиришнинг стратегик аҳамияти

Ўзбекистон Республикасининг 2022–2026 йилларга мўлжалланган Тараққиёт стратегиясида рақамли иқтисодиётни ривожлантириш ва давлат бошқарувида рақамли технологияларни кенг жорий этиш устувор йўналишлардан бири сифатида белгиланган. Бу стратегия доирасида ҳудудларни рақамлаштириш ва иқтисодиётнинг реал сектори тармоқларини рақамлаштиришга алоҳида эътибор берилмоқда. lex Бухгалтерия ҳисобини рақамлаштириш ушбу кенг қамровли рақамли трансформациянинг ажралмас қисми ҳисобланади. У молиявий маълумотларни қайта ишлаш, сақлаш ва таҳлил қилиш жараёнларини автоматлаштириш орқали корхоналар ва давлат органлари фаолиятининг самарадорлигини оширишга хизмат қилади.

2. Бухгалтерия ҳисобида замонавий рақамли технологиялар

Бугунги кунда бухгалтерия ҳисоби амалиётида бир қатор замонавий рақамли технологиялар фаол қўлланилмоқда ёки жорий этилмоқда:

• Булутли технологиялар (Cloud Accounting): Бухгалтерия дастурларини маҳаллий серверларда эмас, балки интернет орқали булутли платформаларда жойлаштириш. Бу маълумотларга исталган жойдан ва исталган вақтда кириш имкониятини беради, шунингдек, тизимларни янгилаш ва техник хизмат кўрсатиш харажатларини камайтиради. 2026 йил 27 мартда "Oracle" компанияси билан рақамли трансформация ва булутли технологиялар бўйича фикр алмашилганлиги бу йўналишдаги фаол ишлар далолатидир. dgov

• Сунъий интеллект (AI) ва Машинавий ўрганиш (ML): Бухгалтерияда такрорланувчи ва кўп вақт оладиган вазифаларни (масалан, ҳужжатларни таснифлаш, маълумотларни киритиш, молиявий операцияларни таҳлил қилиш) автоматлаштиришда қўлланилади. AI молиявий ҳисоботлардаги аномалияларни аниқлаш ва келгуси молиявий ҳолатни прогноз қилишда ҳам самарали.

• Роботик жараёнларни автоматлаштириш (RPA): Рутин бухгалтерия операцияларини (масалан, счёт-фактураларни қайта ишлаш, банк кўчирмаларини солиштириш, ҳисоботларни шакллантириш) автоматлаштириш учун дастурий роботлардан фойдаланиш.

• Блокчейн технологияси: Молиявий операцияларнинг шаффофлиги, хавфсизлиги ва ўзгармаслигини таъминлайди. Бухгалтерия ёзувларини блокчейнга киритиш аудиторлик текширувларини соддалаштиради ва фирибгарлик хавфини камайтиради.

3. Рақамлаштиришнинг самарадорлиги ва афзалликлари

Бухгалтерия ҳисобини рақамлаштириш корхоналар ва давлат органлари учун бир қатор муҳим афзалликларни яратади:

• Операцион самарадорликни ошириш: Автоматлаштириш рутин вазифаларга сарфланадиган вақтни қисқартиради, бу эса бухгалтерларга таҳлилий ва стратегик вазифаларга кўпроқ эътибор қаратиш имконини беради.

• Аниқлик ва хатоларни камайтириш: Инсон омили таъсиридаги хатолар минималлаштирилади, бу эса молиявий ҳисоботларнинг ишончлилигини оширади.

• Харажатларни қисқартириш: Қоғоз ҳужжатлар айланишини камайтириш, сақлаш харажатларини йўқотиш ва меҳнат ресурсларидан оқилона фойдаланиш орқали эришилади.

• Молиявий маълумотларнинг шаффофлиги: Рақамли тизимлар маълумотларга тез ва осон киришни, уларни таҳлил қилишни таъминлайди, бу эса қарор қабул қилиш жараёнларини яхшилайди.

• Тезкор ҳисобот ва таҳлил: Маълумотлар реал вақт режимида янгиланиб боради, бу эса раҳбариятга тезкор ва асосли қарорлар қабул қилиш имконини беради.

4. 2026 йилдаги ўзгаришлар ва кутилаётган тенденциялар

Ўзбекистонда бухгалтерия ҳисобини рақамлаштириш жараёнида 2026 йилда бир қатор муҳим ўзгаришлар кутилмоқда:

• ҚҚС ҳисоб-китобининг янги шакли: 2026 йил 1 июлдан бошлаб My.soliq.uz порталида Қўшилган қиймат солиғи (ҚҚС) ҳисоб-китобининг соддалаштирилган тартибдаги янги шакли (коди 10005_11) қўлланилиши режалаштирилган. buxgalter Бу солиқ ҳисоботларини рақамлаштириш ва автоматлаштиришдаги яна бир қадамдир.

• Булутли технологияларни кенг жорий этиш: Юқорида қайд этилгандек, Oracle каби халқаро компаниялар билан ҳамкорлик булутли бухгалтерия ечимларининг кенг тарқалишига туртки бериши мумкин. Бу эса кичик ва ўрта бизнес учун арзон ва самарали бухгалтерия хизматларидан фойдаланиш имкониятини яратади.

• Маълумотлар алмашинувини интеграциялаш: 2026 йилга бориб, турли давлат органлари (солиқ, статистика, божхона) ва корхоналар ўртасидаги маълумотлар алмашинуви янада интеграциялашиши кутилмоқда. Бу "ягона ойна" тамойили асосида хизматлар кўрсатиш имкониятини оширади.

• Киберхавфсизликка эътиборнинг кучайиши: Рақамлаштириш жараёнида маълумотларнинг хавфсизлигини таъминлаш асосий вазифалардан бирига айланади. 2026 йилда бу йўналишда янги меъёрий ҳужжатлар ва талаблар қабул қилиниши мумкин.

• Кадрлар малакасини оширишга бўлган эҳтиёж: Янги технологияларнинг жорий этилиши бухгалтер ва аудиторлардан янги билим ва кўникмаларни талаб қилади. 2026 йилда бу йўналишдаги таълим ва малака ошириш дастурлари янада фаоллашиши кутилмоқда.

5. Рақамлаштириш жараёнидаги муаммолар ва инсон омили

Бухгалтерия ҳисобини рақамлаштириш жараёни бир қатор муаммолар билан ҳам боғлиқ:

• Рақамли инфратузилманинг етарли эмаслиги: Айрим ҳудудларда ва корхоналарда юқори тезликдаги интернет ва замонавий техник воситаларнинг мавжуд эмаслиги.

• Киберхавфсизлик хатарлари: Рақамли маълумотларнинг ҳимояси, хакерлик ҳужумлари ва маълумотларнинг йўқотилиши хавфи.

• Кадрларнинг рақамли саводхонлиги: Кўпгина бухгалтерлар ва раҳбарларнинг замонавий рақамли технологиялардан фойдаланиш кўникмаларининг етарли эмаслиги. 2022 йилда ўтказилган тадқиқотда рақамли ахборот технологияларининг ривожланиши

билан бухгалтерия ҳисобини рақамлаштириш жараёнида юзага келадиган муаммолар муҳокама қилинган. sbtsuejournals

• Ўзгаришларга қаршилик: Анъанавий усулларга ўрганиб қолган ходимларнинг янги тизимларга ўтишга қаршилиги.

• Юқори бошланғич харажатлар: Замонавий бухгалтерия дастурлари ва тизимларини жорий этиш дастлаб катта молиявий сармояларни талаб қилиши мумкин.

Бу муаммоларни ҳал этишда "инсон омили"га алоҳида эътибор қаратиш лозим. Кадрларни қайта тайёрлаш, уларнинг рақамли кўникмаларини ошириш ва рақамли трансформациянинг афзалликларини тушунтириш муҳим аҳамиятга эга.

6. Рақамлаштириш шароитида бухгалтер касбининг трансформацияси

Бухгалтерия ҳисобини рақамлаштириш натижасида нафақат ҳисоб-китоб жараёнлари, балки бухгалтер касбининг мазмуни ҳам ўзгариб бормоқда. Илгари бухгалтернинг асосий вазифаси бирламчи ҳужжатларни қабул қилиш, уларни қайта ишлаш, бухгалтерия ёзувларини шакллантириш ва ҳисоботларни тайёрлашдан иборат бўлган бўлса, рақамли иқтисодиёт шароитида бухгалтердан таҳлилий фикрлаш, ахборот технологияларидан фойдаланиш ва молиявий маълумотларни интерпретация қилиш кўникмалари ҳам талаб этилмоқда.

Рақамли тизимлар орқали маълумотларни автоматик равишда йиғиш ва қайта ишлаш бухгалтернинг вақт ресурсини тежайди. Натижада мутахассис оддий техник операцияларга эмас, балки корхона раҳбарияти учун муҳим бўлган молиявий таҳлил, режалаштириш ва прогнозлаш жараёнларига кўпроқ вақт ажратиши мумкин.

Шу нуқтаи назардан, замонавий бухгалтерни фақат ҳисоб юритувчи мутахассис сифатида эмас, балки корхонанинг молиявий бошқарув тизимида иштирок этувчи аналитик сифатида қараш мақсадга мувофиқ. Бухгалтернинг касбий компетенциялари таркибида рақамли саводхонлик, маълумотлар базаси билан ишлаш, электрон ҳужжат айланиши, ахборот хавфсизлиги ва молиявий таҳлил кўникмаларининг аҳамияти ортиб бормоқда.

7. Электрон ҳужжат айланиши ва бухгалтерия ҳисобининг интеграциялашуви

Бухгалтерия ҳисобини рақамлаштиришнинг муҳим йўналишларидан бири электрон ҳужжат айланишини ривожлантириш ҳисобланади. Қоғоз шаклидаги ҳужжатларни электрон шаклга ўтказиш орқали ҳужжатларни тайёрлаш, юбориш, қабул қилиш, сақлаш ва излаш жараёнларини сезиларли даражада соддалаштириш мумкин.

Корхонада электрон ҳужжат айланиши бухгалтерия, омбор, банк, солиқ ва бошқа функционал бўлимлар ўртасида маълумот алмашинувини тезлаштиради. Масалан, товар қабул қилинганда унинг миқдори, қиймати ва бошқа маълумотлари тегишли ахборот тизимига киритилиши натижасида бухгалтерия ҳисобидаги операцияларни шакллантириш жараёнини автоматлаштириш имконияти пайдо бўлади.

Электрон ҳужжатларнинг яна бир муҳим хусусияти — уларнинг ҳаракатини назорат қилиш имкониятидир. Ҳужжатнинг ким томонидан яратилгани, тасдиқлангани ва ўзгартирилгани ҳақидаги маълумотлар ахборот тизимида сақланиши ички назорат самарадорлигини оширади.

Шу билан бирга, электрон ҳужжат айланишининг самарадорлиги фақат дастурий таъминотга эмас, балки корхонада ҳужжатларни расмийлаштириш тартиби, ходимларнинг масъулияти ва ахборот хавфсизлигига ҳам боғлиқ.

8. Бухгалтерия маълумотларидан бошқарув қарорларида фойдаланиш

Рақамлаштирилган бухгалтерия тизимининг асосий афзалликларидан бири — ҳисоб маълумотларини фақат ҳисобот тайёрлаш учун эмас, балки бошқарув қарорларини қабул қилиш учун ҳам қўллаш имкониятидир.

Замонавий ахборот тизимларида корхонанинг тушуми, харажатлари, дебиторлик ва кредиторлик қарзлари, товар захиралари, пул маблағлари ҳамда молиявий натижалари бўйича маълумотларни тезкор таҳлил қилиш мумкин. Бундай маълумотлар раҳбариятга корхонанинг жорий молиявий ҳолатини баҳолаш ва келгуси фаолият бўйича асосланган қарор қабул қилиш имконини беради.

Масалан, дебиторлик қарзларининг муддати ва ҳажми ҳақидаги маълумотларни мунтазам таҳлил қилиш орқали корхона пул маблағларининг айланишини яхшилаши мумкин. Худди шунингдек, товар-моддий захиралар ҳаракатини таҳлил қилиш ортиқча захираларни камайтириш ва айланма маблағлардан самарали фойдаланишга ёрдам беради.

Шу сабабли рақамли бухгалтерия тизимини жорий этишда асосий эътибор фақат ҳисоботларни автоматик шакллантиришга эмас, балки мавжуд маълумотлардан таҳлилий мақсадларда фойдаланишга ҳам қаратилиши лозим.

9. Рақамли бухгалтерияда ички назорат тизимини такомиллаштириш

Рақамлаштириш ички назорат тизимини ташкил этиш учун ҳам янги имкониятларни яратади. Автоматлаштирилган дастурларда операцияларни тасдиқлаш, фойдаланувчилар ҳуқуқини чеклаш, маълумотларнинг ўзгариш тарихини сақлаш ва белгиланган лимитлар асосида назорат ўрнатиш имкониятлари мавжуд.

Корхонада бухгалтерия операцияларини рақамли назорат қилиш орқали ноқонуний ёки асоссиз операцияларни ўз вақтида аниқлаш мумкин. Масалан, белгиланган лимитдан юқори бўлган тўловлар қўшимча тасдиқлашни талаб қилиши мумкин. Бу эса молиявий ресурслардан мақсадсиз фойдаланиш хавфини камайтиради.

Бундан ташқари, бухгалтерия маълумотларига кириш ҳуқуқини ходимларнинг лавозими ва функционал вазифаларига қараб белгилаш муҳим аҳамиятга эга. Ҳар бир фойдаланувчига бир хил ҳуқуқ бериш ўрнига, маълумотлар базасидаги вазифалар бўйича дифференциал ёндашувни жорий этиш ахборот хавфсизлигини оширади.

Демак, рақамли бухгалтерияда ички назорат фақат бухгалтернинг текшируви билан чекланиб қолмай, дастурий алгоритмлар ва автоматик назорат механизмлари билан ҳам таъминланиши лозим.

10. Кичик ва ўрта бизнесда рақамли бухгалтериядан фойдаланиш имкониятлари

Рақамли бухгалтерия технологияларидан фойдаланиш айниқса кичик ва ўрта бизнес субъектлари учун муҳим аҳамиятга эга. Чунки ушбу корхоналарда бухгалтерия бўлими ходимлари сони чекланган бўлиши мумкин ва бир ходим бир нечта вазифани бажаради.

Автоматлаштириш орқали бир хил операцияларни қайта-қайта қўлда киритишга бўлган эҳтиёж камаяди. Бу эса бухгалтернинг иш унумдорлигини ошириш билан бирга, ҳисоб маълумотларида техник хатолар пайдо бўлиш эҳтимолини ҳам пасайтиради.

Кичик бизнес учун рақамли бухгалтериянинг яна бир муҳим жиҳати — харажатларни оптималлаштиришдир. Электрон ҳужжатлардан фойдаланиш қоғоз, архивлаш ва ҳужжатларни етказиб бериш билан боғлиқ харажатларни камайтириши мумкин.

Бироқ кичик корхоналарда рақамли технологияларни жорий этишда уларнинг молиявий имкониятларини ҳисобга олиш зарур. Корхона учун ортиқча мураккаб ва қиммат тизимни жорий қилиш ўрнига, унинг фаолияти ҳажми ва эҳтиёжларига мос рақамли ечимни танлаш самарали ҳисобланади.

11. Рақамли бухгалтерияни жорий этишнинг босқичма-босқич модели

Корхонада бухгалтерия ҳисобини рақамлаштириш бир вақтнинг ўзида барча жараёнларни ўзгартириш эмас, балки босқичма-босқич амалга оширилиши мақсадга мувофиқ.

Биринчи босқичда корхонада мавжуд бухгалтерия жараёнлари таҳлил қилиниши ва автоматлаштириш талаб этиладиган операциялар аниқланиши лозим.

Иккинчи босқичда бухгалтерия дастури ва электрон ҳужжат айланиши тизими танланади. Бунда дастурнинг корхона фаолиятига мослиги, маълумотларни ҳимоя қилиш имкониятлари ва бошқа ахборот тизимлари билан интеграциялашуви ҳисобга олиниши керак.

Учинчи босқичда ходимларни янги тизимда ишлашга ўргатиш амалга оширилади. Бу босқич рақамлаштиришнинг муваффақияти учун алоҳида аҳамиятга эга, чунки техник жиҳатдан яхши тизим ҳам ундан фойдаланувчи ходимларнинг малакаси етарли бўлмаса, кутилган натижани бермаслиги мумкин.

Тўртинчи босқичда рақамли тизимнинг самарадорлиги баҳоланади. Бунда ҳисобот тайёрлашга сарфланадиган вақт, хатолар сони, ҳужжатларни қайта ишлаш тезлиги ва меҳнат харажатларидаги ўзгаришлар таҳлил қилинади.

Шундай қилиб, бухгалтерия ҳисобини рақамлаштиришни жорий этишда «технология — ходим — назорат — натижа» ўзаро боғлиқлигига асосланган ёндашувдан фойдаланиш мақсадга мувофиқ.

12. Бухгалтерия ҳисобини рақамлаштириш самарадорлигини баҳолаш кўрсаткичлари

Рақамли технологияларни жорий этиш самарадорлигини аниқ баҳолаш учун корхонада бир қатор кўрсаткичлардан фойдаланиш мумкин.

Жумладан:

- бухгалтерия ҳужжатларини қайта ишлашга сарфланадиган вақт;
- бирламчи ҳужжатларни киритишдаги хатолар сони;
- ҳисоботларни тайёрлаш муддати;
- қоғоз ҳужжатларга сарфланадиган харажатлар;
- бухгалтерия операцияларини автоматик қайта ишлаш улуши;
- электрон ҳужжатлар улуши;

• дебиторлик ва кредиторлик қарзлари мониторинги тезлиги;

• бухгалтерия маълумотларини таҳлил қилишга сарфланадиган вақт;

• ахборот тизимидаги хавфсизлик ҳолати.

Мазкур кўрсаткичларни рақамлаштиришдан олдинги ва кейинги даврлар бўйича солиштириш орқали жорий этилган технологияларнинг иқтисодий ва ташкилий самарадорлигини баҳолаш мумкин.

Бундай ёндашув рақамлаштириш натижаларини субъектив эмас, балки аниқ кўрсаткичлар асосида баҳолаш имконини беради.

13. Муаллифнинг таклиф ва амалий тавсиялари

Ўзбекистонда бухгалтерия ҳисобини рақамлаштириш жараёнини янада такомиллаштириш учун қуйидаги йўналишларга эътибор қаратиш мақсадга мувофиқ:

Биринчидан, бухгалтерия дастурлари, электрон ҳужжат айланиши ва солиқ тизимлари ўртасида маълумот алмашинувини янада такомиллаштириш зарур.

Иккинчидан, бухгалтерлар учун рақамли технологиялар, маълумотлар таҳлили ва ахборот хавфсизлиги бўйича амалий малака ошириш дастурларини кенгайтириш лозим.

Учинчидан, кичик ва ўрта бизнес субъектлари учун содда, қулай ва иқтисодий жиҳатдан мақбул рақамли бухгалтерия ечимларини ривожлантириш мақсадга мувофиқ.

Тўртинчидан, бухгалтерия маълумотларини ҳимоя қилиш, фойдаланувчилар ҳуқуқларини бошқариш ва маълумотларни захира нусхалаш тизимларига алоҳида эътибор қаратиш зарур.

Бешинчидан, рақамлаштириш самарадорлигини баҳолашда фақат дастур жорий этилгани билан чекланиб қолмасдан, унинг корхона харажатлари, меҳнат унумдорлиги, ҳисоботларнинг тезлиги ва қарор қабул қилиш сифатларига таъсири ҳам таҳлил қилиниши керак.

Қўшимча илмий натижа

Тадқиқот натижаларидан келиб чиқиб, бухгалтерия ҳисобини рақамлаштиришнинг самарадорлиги фақат бухгалтерия операцияларини автоматлаштириш даражаси билан эмас, балки корхонадаги барча молиявий маълумотларни ягона ахборот муҳитига бирлаштириш, улардан таҳлилий мақсадларда фойдаланиш ва ички назорат механизмларини кучайтириш даражаси билан баҳоланиши лозим, деган хулосага келиш мумкин.

Шу нуқтаи назардан, рақамли бухгалтериянинг келгуси ривожланиш модели «автоматлаштирилган ҳисоб»дан «интеграциялашган молиявий ахборот бошқаруви»га ўтишни назарда тутиши керак. Бундай ёндашув бухгалтерия маълумотларининг нафақат ҳисобот вазифасини, балки корхонанинг стратегик бошқарувидаги ахборот манбаи вазифасини ҳам кучайтиради. 14. Бухгалтерия ҳисобида Big Data технологияларидан фойдаланиш

Рақамли иқтисодиёт шароитида корхоналарда катта ҳажмдаги молиявий ва номолиявий маълумотлар шаклланмоқда. Ушбу маълумотларни оддий усуллар ёрдамида қайта ишлаш ва таҳлил қилиш тобора мураккаблашиб бормоқда. Шу сабабли

бухгалтерия ҳисобида катта маълумотлар, яъни Big Data технологияларидан фойдаланишнинг аҳамияти ортиб бормоқда.

Big Data технологиялари орқали корхонанинг турли манбалардан келиб тушаётган маълумотларини бирлаштириш ва улар асосида таҳлилий хулосалар шакллантириш мумкин. Бухгалтерия маълумотлари, банк операциялари, товарлар ҳаракати, сотув ҳажми ва мижозлар билан боғлиқ маълумотларни комплекс таҳлил қилиш корхонанинг молиявий ҳолатини кенгроқ баҳолаш имконини беради.

Бундай технологиялардан фойдаланиш натижасида бухгалтер нафақат ўтган давр операцияларини акс эттириши, балки мавжуд маълумотлар асосида келгуси давр учун прогноз кўрсаткичларини ҳам шакллантириши мумкин.

15. Прогнозли таҳлилнинг бухгалтерия ҳисобидаги аҳамияти

Замонавий рақамли технологиялар бухгалтерия маълумотларидан прогноз мақсадида фойдаланиш имконини бермоқда. Прогнозли таҳлил орқали корхонанинг келгуси тушумлари, харажатлари, пул оқимлари ва қарздорлик ҳолатини олдиндан баҳолаш мумкин.

Масалан, аввалги даврлардаги сотув ҳажми, мавсумий ўзгаришлар ва харажатлар динамикаси таҳлил қилиниб, келгуси ой ёки чорак учун тахминий молиявий натижалар аниқланиши мумкин. Бу корхона раҳбариятига пул маблағларини режалаштириш ва молиявий хавфларни камайтиришда ёрдам беради.

Прогнозли таҳлилнинг бухгалтерияда қўлланилиши ҳисоб функциясини назорат функцияси билан янада яқинлаштиради. Чунки бухгалтерия маълумотлари корхонанинг нафақат ўтган ҳолатини, балки эҳтимолий келажак ҳолатини баҳолаш воситасига айланади.

16. Бухгалтерияда маълумотлар сифатини таъминлаш муаммоси

Рақамли тизимларнинг самарадорлиги биринчи навбатда унга киритилаётган маълумотларнинг сифатига боғлиқ. Агар бирламчи маълумотлар нотўғри ёки тўлиқ бўлмаса, автоматлаштирилган тизим ҳам нотўғри натижа бериши мумкин.

Шу сабабли рақамлаштириш жараёнида маълумотларни текшириш, стандартлаштириш ва ягона форматда шакллантириш муҳим аҳамият касб этади. Айниқса, контрагентлар маълумотлари, товарлар номи, ўлчов бирликлари, шартнома маълумотлари ва бухгалтерия счётлари бўйича ягона маълумотлар базасини шакллантириш зарур.

Маълумотлар сифатини таъминлашда автоматик текширув алгоритмларидан фойдаланиш ҳам самарали ҳисобланади. Масалан, мажбурий реквизитлар тўлдирилмаган ҳужжатларни тизим қабул қилмаслиги ёки шубҳали операциялар бўйича бухгалтерга автоматик хабар бериши мумкин.

Демак, рақамли бухгалтериянинг самарадорлиги фақат дастурнинг техник имкониятларига эмас, балки ундаги маълумотларнинг ишончлилигига ҳам бевосита боғлиқ.

17. Бухгалтерияда рақамли аудит имкониятлари

Рақамли технологияларнинг ривожланиши аудит жараёнларига ҳам таъсир кўрсатмоқда. Анъанавий аудитда ҳужжатларни танлаб текширишга катта вақт

сарфланса, рақамли ахборот тизимлари ёрдамида катта ҳажмдаги операцияларни автоматик таҳлил қилиш имконияти пайдо бўлади.

Рақамли аудитда операциялар ўртасидаги боғлиқликлар, ғайриоддий операциялар, белгиланган лимитдан юқори тўловлар ва бошқа хавфли ҳолатларни аниқлаш мумкин.

Бу ҳолат аудиторнинг ишини енгиллаштириш билан бирга, текширув натижаларининг қамровини ҳам оширади. Айниқса, бухгалтерия ва аудит тизимларининг интеграциялашуви молиявий маълумотларнинг ишончлилигини баҳолашда муҳим восита бўлиши мумкин.

Шу билан бирга, рақамли аудит инсон омилини тўлиқ истисно қилмайди. Аудитор аниқланган маълумотларни иқтисодий мазмун нуқтаи назаридан баҳолаши ва якуний хулосани профессионал мулоҳаза асосида шакллантириши лозим.

18. Киберхавфсизлик ва бухгалтерия маълумотларини ҳимоя қилиш

Бухгалтерия тизимларида корхонанинг муҳим молиявий ва тижорат маълумотлари сақланади. Шу сабабли рақамлаштириш билан бир вақтда киберхавфсизлик масалалари ҳам долзарблашади.

Ахборот тизимига рухсатсиз кириш, маълумотларни ўзгартириш, ўчириш ёки ташқи шахсларга тарқатиш корхона учун жиддий молиявий ва ташкилий хавфларни келтириб чиқариши мумкин.

Бундай хавфларни камайтириш учун фойдаланувчиларни идентификация қилиш, паролларни ҳимоялаш, кириш ҳуқуқларини чеклаш, маълумотларни мунтазам захиралаш ва ахборот тизимларида ҳаракатлар тарихини сақлаш механизмларидан фойдаланиш зарур.

Бухгалтерия маълумотларининг хавфсизлигида энг муҳим принциплардан бири — «зарур даражадаги ҳуқуқ» тамойилидир. Яъни ҳар бир ходим фақат ўз вазифасини бажариш учун зарур бўлган маълумотларга кириш имкониятига эга бўлиши керак.

19. Бухгалтерия тизимларини бошқа ахборот тизимлари билан интеграциялаш

Корхонада бухгалтерия ҳисоби алоҳида тизим сифатида эмас, балки бошқа бизнес жараёнлари билан ўзаро боғлиқ ҳолда фаолият юритади. Шу сабабли бухгалтерия дастурининг омбор, банк, сотув, харид, кадрлар ва бошқа тизимлар билан интеграциялашуви муҳим аҳамиятга эга.

Интеграция натижасида бир хил маълумотларни турли тизимларга қайта-қайта киритиш зарурати камаяди. Масалан, омборда товар ҳаракати акс эттирилганда, тегишли маълумотлар бухгалтерия ҳисобида ҳам автоматик равишда шаклланиши мумкин.

Бу эса маълумотларнинг бир-бирига мослигини оширади ва инсон омили таъсирида юзага келадиган хатоларни камайтиради.

Корхоналарда ахборот тизимларининг интеграциялашуви келажакда бухгалтерия ҳисобини тўлиқ автоматлаштириш учун муҳим асос бўлиб хизмат қилади.

20. Рақамлаштиришнинг иқтисодий самарасини аниқлаш

Бухгалтерия ҳисобини рақамлаштиришга сарфланган маблағларнинг иқтисодий самарасини баҳолаш муҳим масалалардан биридир. Чунки янги дастур ёки ахборот тизимини жорий қилиш маълум миқдорда харажат талаб қилади.

Рақамлаштириш самарасини баҳолашда дастурий таъминот харажатлари билан бир қаторда қоғоз ҳужжатлар, архивлаш, маълумотларни қайта киритиш, хатоларни тузатиш ва меҳнат харажатларидаги ўзгаришлар ҳам ҳисобга олиниши керак.

Шу асосда рақамлаштиришнинг иқтисодий натижасини қуйидаги умумий формула орқали ифодалаш мумкин:

Рақамлаштириш самараси = тежалган харажатлар + қўшимча иқтисодий натижа − рақамлаштириш харажатлари.

Мазкур ёндашув корхонага рақамли технологияларни жорий этиш натижасини аниқроқ баҳолаш имконини беради.

21. Рақамлаштиришнинг бухгалтерия ҳисобидаги хавфлари

Рақамли технологиялар кўплаб имкониятлар яратиши билан бирга, муайян хавфларни ҳам юзага келтиради. Жумладан, дастурий таъминотдаги техник носозликлар, сервердаги маълумотларнинг йўқолиши, интернет узилиши ва киберхавфлар бухгалтерия жараёнларига салбий таъсир қилиши мумкин.

Шунингдек, ходимларнинг рақамли тизимлардан нотўғри фойдаланиши ҳам хатоларга сабаб бўлиши мумкин. Автоматлаштирилган тизимда хато бир марта киритилса, ушбу хато кейинги операцияларга ҳам таъсир қилиши эҳтимоли мавжуд.

Шу сабабли корхонада рақамли бухгалтерия тизими билан бир вақтда фавқулодда ҳолатлар учун захира режаси ҳам ишлаб чиқилиши лозим. Маълумотларни мунтазам захиралаш, техник қўллаб-қувватлаш ва ходимлар учун аниқ йўриқномалар мавжудлиги рақамли хавфларни камайтиришга хизмат қилади.

22. Рақамли трансформациянинг бухгалтерия ҳисобидаги истиқболлари

Келгусида бухгалтерия ҳисоби оддий операцияларни қайд этиш тизимидан кўра кенгроқ вазифаларни бажарувчи молиявий ахборот платформасига айланиши мумкин.

Сунъий интеллект, автоматлаштирилган таҳлил, прогнозлаш технологиялари ва интеграциялашган ахборот тизимларининг ривожланиши бухгалтернинг иш жараёнини ўзгартиради. Такрорий операцияларнинг катта қисми автоматик бажарилиб, бухгалтернинг асосий вазифаси маълумотларни назорат қилиш, таҳлил қилиш ва иқтисодий қарорларни асослашга йўналтирилади.

Шу нуқтаи назардан, келажакда бухгалтерия соҳасида рақамли технологияларни билиш билан бир қаторда иқтисодий таҳлил, рискларни бошқариш ва стратегик фикрлаш кўникмаларига эга мутахассисларга талаб юқори бўлиши кутилмоқда.

23. Муаллиф томонидан таклиф этилаётган рақамли бухгалтерия модели

Ўзбекистон корхоналари учун бухгалтерия ҳисобини рақамлаштиришнинг шартли модели қуйидаги ўзаро боғлиқ элементлар асосида ташкил этилиши мумкин:

Бирламчи ҳужжат → электрон ҳужжат айланиши → бухгалтерия тизими → автоматик назорат → таҳлилий маълумотлар → прогноз → бошқарув қарори.

Мазкур модельда бухгалтерия ҳисоби фақат операцияларни қайд этувчи тизим эмас, балки корхона раҳбариятини тезкор ва ишончли молиявий маълумотлар билан таъминловчи бошқарув ахборот тизими сифатида намоён бўлади.

Ушбу ёндашувни босқичма-босқич жорий этиш корхоналарда ҳисоб жараёнларини соддалаштириш, маълумотлар сифатини ошириш, назоратни кучайтириш ва молиявий қарорларни қабул қилиш самарадорлигини оширишга хизмат қилиши мумкин.

Қўшимча хулосавий фикр

Шундай қилиб, бухгалтерия ҳисобини рақамлаштиришнинг келажаги фақат қоғоз ҳужжатларни электрон шаклга ўтказиш билан чекланмайди. Унинг асосий истиқболи — бухгалтерия, солиқ, банк, омбор ва бошқарув маълумотларини ягона рақамли муҳитда бирлаштириш, ушбу маълумотларни автоматик таҳлил қилиш ва улар асосида бошқарув қарорларини қўллаб-қувватлашдан иборат.

Ўзбекистонда рақамли бухгалтерия тизимларини ривожлантиришда технология ва инсон омилини бир-биридан ажратмаслик муҳимдир. Технологик имкониятлар қанчалик юқори бўлмасин, улардан самарали фойдаланиш учун бухгалтерларнинг рақамли компетенцияси, касбий масъулияти ва аналитик салоҳиятини мунтазам ошириб бориш талаб этилади.

Хулоса

Ўзбекистонда бухгалтерия ҳисобини рақамлаштириш – иқтисодиётни модернизация қилиш ва халқаро стандартларга мослаштиришнинг асосий йўналишларидан бири. Замонавий технологиялар, хусусан, булутли бухгалтерия, сунъий интеллект, RPA ва блокчейн тизимларини жорий этиш молиявий маълумотларнинг шаффофлигини ошириш, операцион самарадорликни яхшилаш ва қарор қабул қилиш жараёнларини тезлаштириш имкониятини беради. 2026 йилда солиқ ҳисоботларидаги ўзгаришлар ва булутли ечимларнинг кенг тарқалиши бу жараённи янада жадаллаштиради.

Бироқ, рақамлаштириш жараёни муайян муаммолар, жумладан, кадрларнинг рақамли саводхонлигини ошириш, киберхавфсизликни таъминлаш ва рақамли инфратузилмани ривожлантиришни талаб қилади. Шу сабабли, рақамли технологияларни кенг жорий этиш билан бир қаторда, инсон омилига – яъни бухгалтерия соҳаси мутахассисларининг билим ва кўникмаларини доимий равишда оширишга алоҳида эътибор қаратиш зарур. Бу эса Ўзбекистоннинг рақамли иқтисодиёт сари муваффақиятли қадам ташлашини таъминлайди.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 28 январдаги ПФ-60-сон "2022–2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида"ги Фармони. URL: https://lex.uz/docs/5841063 (мурожаат санаси: 17.08.2026)

2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 5 октябрдаги ПФ-6079-сон "Рақамли Ўзбекистон – 2030" стратегиясини тасдиқлаш ва уни самарали амалга

ошириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги Фармони. URL: https://lex.uz/docs/5031024 (мурожаат санаси: 17.08.2026)

3. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2023 йил 21 июлдаги 307-сон қарори билан тасдиқланган "Давлат бошқарувини рақамлаштириш ва иқтисодиётнинг реал сектори тармоқларини рақамлаштириш" концепцияси. URL: https://www.lex.uz/acts/6472528 (мурожаат санаси: 17.08.2026)

4. Саидов Г.Р. Рақамли иқтисодиёт шароитида бухгалтерия ҳисобини рақамлаштириш муаммолари // The Journal of Economics, Finance and Innovation. – 2022. – № 1. – Б. 16-20. URL: https://sbtsuejournals.uz/index.php/EFI/article/download/16/16 (мурожаат санаси: 17.08.2026)

5. My.soliq.uz порталида 2026 йил 1 июлдан бошлаб қўлланиладиган ҚҚС ҳисоб-китобининг янги шакли ҳақида // Buxgalter.uz. URL: https://buxgalter.uz/uz/newssite/ (мурожаат санаси: 17.08.2026)

6. Рақамли трансформация ва булутли технологиялар бўйича Oracle компанияси билан фикр алмашилди // Dgov.uz. 2026 йил 27 март. URL: https://dgov.uz/oz/news/50/ (мурожаат санаси: 17.08.2026)

7. Рақамлаштириш – банк бизнесидаги глобал трендлар // Ўзбекистон Республикаси Марказий банки. URL: https://cbu.uz/oz/press_center/news/1718553/ (мурожаат санаси: 17.08.2026)
